

Op een andere
planeet kunnen
ze me redden

Lieke Marsman

Op een andere
planeet kunnen
ze me redden

Uitgeverij Pluim

Amsterdam/Antwerpen

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek
een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste druk, januari 2025

© Lieke Marsman

Omslagontwerp Dog and Pony

Omslagbeeld *Shady deals* van Caitlyn Grabenstein

Typografie binnenwerk Aard Bakker

Auteursfoto Tom Cornelissen

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 932 5698 9

NUR 320

www.uitgeverijpluim.nl

Geen enkel deel van dit boek mag worden gebruikt voor
het trainen van kunstmatige intelligentie.

There must be another life, she thought, sinking back into her chair, exasperated. Not in dreams; but here and now, in this room, with living people. She felt as if she were standing on the edge of a precipice with her hair blown back; she was about to grasp something that just evaded her. There must be another life, here and now, she repeated. This is too short, too broken. We know nothing, even about ourselves.

– Virginia Woolf, *The Years*

Oh, we all got wanderlust in the darkest place.

– Kylie Minogue

Voor mijn vrienden

VOORWOORD

De volgende scan duurt vijf minuten, het boekje dat ik schreef in de maanden nadat ik gediagnosticeerd werd met kraakbeenkanker, eindigt met een voorzichtig positieve noot. ‘Mijn verhaal is slechts één verhaal, een verhaal waarvan ik heel langzaam en heel voorzichtig in een goede afloop begin te geloven,’ schreef ik. Dat had ik natuurlijk nooit op papier moeten zetten. Op de een of andere manier voelde ik me ertoe verplicht: al die mensen die zich door mijn kankerrelaas heen hadden geploeterd verdienden iets van catharsis. Zelf snakte ik daar bovendien ook naar, catharsis: van de belangrijkste gebeurtenissen in ons leven verwachten we nu eenmaal dat ze ergens toe leiden, dat ze zin hebben. En juist als we die zin nog niet hebben kunnen ontwaren, als

we zelfs het eerste kleine beetje vrees beginnen te krijgen dat de gebeurtenissen die ons treffen misschien wel totaal betekenisloos en toevallig zijn en helemaal niets zullen opleveren – juist dan verheffen we onze stem om het zinloze te overschreeuwen, te onderstrepen, pijlen te tekenen tussen de willekeurige punten waaruit het leven bestaat.

In de maanden die volgden op mijn eigen stemverheffing in boekvorm kwam de kanker terug, en na een nieuwe operatie nog eens. Niet veel later doemden er op mijn scans uitzaaiingen in de longen op en werden de vooruitzichten nog somberder. Meer operaties, bestralingen, chemotherapie, wéér bestraling, immuuntherapie... Ik durf geen voorzichtige positieve noten meer te zingen. Vooralsnog zit ik wanhopig en driftig pijlen te tekenen.

Het woord ‘zin’ komt ook steeds terug in de gesprekken die ik met mijn behandelaars heb. Helaas niet in de filosofische betekenis, maar heel banaal: heeft het nog wel zin als we jou behandelen? Mijn palliatieve traject was nog maar een paar minuten oud toen mijn hoofdbehandelaar de woorden Kwaliteit van Leven in de mond nam, gevolgd door het advies dat ik er goed over moest nadenken of ik überhaupt nog wel behandelingen wilde ondergaan. Die zouden immers bijwerkingen met zich meebrengen en beter zou ik er niet van worden, ze konden de boel alleen een tijdje rekken. Dit vond ik een absurd gegeven, want ik voelde mij op dat moment fitter dan ooit. Het enige wat

mijn kwaliteit van leven op dat moment bedreigde was het idee dat ik zou sterven zonder alles op alles gezet te hebben om dat moment uit te stellen. Sterker, het enige wat mijn kwaliteit van leven op dat moment bedreigde was het feit dat mijn behandelend arts ogenblikkelijk de handdoek in de ring leek te gooien.

Het heeft een tijdje geduurd (om precies te zijn vier jaar) voordat ik mijn positie in dit soort gesprekken wist te bepalen. Mijn ratio bleek een conformistisch dier: ik wilde me voegen naar wat de medische wetenschap wist over mijn ziekte (ook als dat was: gegarandeerde dood, linksom of rechtsom niks meer aan te doen) en ook naar een bepaalde maatschappelijke trend die nogal stoer doet over de dood. Dan hoorde ik mezelf weer zeggen: ‘Ja, en als het dan echt niet meer gaat, wil ik natuurlijk euthanasie.’ Want dat is toch hoe je er als weldenkend mens in hoort te staan: zinloos lijden aan het einde voorkomen? En zo sijpelde de filosofie toch ook de behandelkamer in. Want wie bepaalt wat zinloos lijden is, en wat niet? Wat als het voor mij heel veel zin heeft om tot het einde toe de zwaarste behandelingen te ondergaan, mee te doen aan medische onderzoeken, of zelfs middelen tot me te nemen die alleen nog maar op muizen zijn getest? Wat als dat is hoe ik – linksom of rechtsom – wil sterven? Omdat mijn kwaliteit van leven niet wordt bepaald door de afwezigheid van lijden maar door de aanwezigheid van hoop?

Als ik terugdenk aan die gesprekken, word ik woedend. Er werd me een korset van Quality Adjusted Life Years voorgehouden, en dat had ik maar aan te trekken. Ik kan het niet anders zeggen: op dit gebied ben ik teleurgesteld in de medische wetenschap. Niet omdat ze geen antwoord heeft op mijn kanker (kan gebeuren!), maar omdat ze om tot een antwoord te komen gaandeweg weinig bereidheid heeft getoond om buiten haar protocollen te denken.

Een van de dingen die ik merkte in de maanden nadat ik had gehoord dat ik niet meer beter zou worden, was dat alles wat ik wist, eigenlijk mijn hele atheïstische, zich aan de westerse wetenschap vastklampende wereldbeeld, niet meer volstond. Die wetenschap kon me niet meer beter maken en daarnaast kon ik niet ontkennen dat zo bewust en langzaam sterven bij vlagen een soort... mystieke ervaringen opleverde. Daar had ik geen kaders voor, dus ging ik op zoek. In de Bijbel, maar ook bij filosofen als William James en Simone Weil, die veel over de religieuze ervaring hebben geschreven. En sinds een tijdje bij mensen die geloven dat buitenaards leven bestaat en al onder ons is (dit is een stuk minder gek dan het klinkt, maar dat zal ik in de essays wel uitleggen). Soms denk ik dat ik gek word, op andere momenten denk ik dat ik gek was toen ik mezelf die blikverruiming nog niet toestond. Jezelf toestaan verder te kijken betekent immers niet dat je alles waar je blik op valt voor waarheid aanneemt.

Dit boek bevat essays en dagboekfragmenten over de dood en over het leven, over hoe mooi het leven is, hoewel we het doorgaans wreed inrichten. Al bijna net zo wreed als de goden die we voor onszelf bedacht hebben. Of bestaan ze echt?

Uiteindelijk staat het idee centraal dat doodgaan met hoop, hoe vergezocht en onrealistisch ook, nog altijd beter is dan hopeloos doorleven. En op momenten dat alles hier en nu toch onverhoopt hopeloos blijkt te zijn mag ik daarom graag denken: *Op een andere planeet kunnen ze me redden.*

GOD, MISSCHIEN

Van de dag waarop ik te horen kreeg dat ik ongeneeslijk ziek was herinner ik me niet veel. Het enige wat me nog heel helder voor de geest staat is dat ik me, nogal teatraal, op de ziekenhuisvloer wierp, alsof onzichtbare handen me van de stoel duwden, en dat er een soort dierlijk gekreun uit me kwam. Een jaar eerder, toen me per telefoon werd medegedeeld dat er uitzaaiingen in mijn longen waren gevonden waardoor mijn prognose in één klap van behoorlijk goed naar buitengewoon slecht ging, schreeuwde ik het uit. Ik dacht: op zulke momenten schreeuw je, dus ik schreeuwde. Eigenlijk precies zoals zulke momenten doorgaans zijn in films, waardoor ik me nu afvraag: bootsen die films het leven na, of bootsen wij op dit soort momenten films na? Want hoe

moet je je ook een houding geven als iemand je doodvonnis verkondigt?

Maar zoals de boodschap ‘je gaat dood’ in boeken en films vaak gepaard gaat met een tijdslimiet, een arts die bij wijze van spreken een kookwekker aanzet – ‘Je hebt nog een paar dagen. Het is een kwestie van weken. Uit ervaring weten we dat deze vorm van kanker mensen binnen acht tot twaalf maanden fataal wordt’ – werd er bij mij nooit over zo’n tijdspanne gerept, in dat eerste gesprek noch in de maanden, inmiddels jaren, die volgden. Ik maakte er maar uit op dat men het niet wist. Zelf durfde ik er absoluut niet naar te vragen, veel te bang voor wat het antwoord met me zou doen. Het slechtnieuwsgesprek is in de praktijk bovendien vaak een slechtnieuwsmededeling: voor je het weet gaat men weer over tot de orde van de dag. Er moeten medicijnen worden voorgeschreven, vervolgfafspraken gemaakt. De volgende patiënt zit alweer klaar, hopend dat hij vandaag een goednieuwsmededeling krijgt. Je kunt tenslotte ook niet dagenlang op zo’n koude ziekenhuisvloer blijven liggen.

Het ongewisse zorgde ervoor dat ik sindsdien de hele tijd overál kookwekkers hoor tikken. Als het schrijven van dit boek niet vlot bijvoorbeeld en ik in plaats daarvan de hele ochtend krantenpuzzels zit te maken – de wekker ratelt. Ik word daarnaast soms weken achtereen verteerd door een soort sluimerend onderzoek naar de dood, een veenbrandje

dat smeult maar elke dag toch ook even opflakkert om me te overvallen. Misschien is ‘onderzoek’ het juiste woord niet. Het is meer een soort spieken. Alsof ik met een zakspiegeltje om de hoek van het leven probeer te gluren, om alvast de kleuren, de vorm, de snelheid waar te nemen van wat er om die hoek mijn richting op stormt. Soms word ik verblind door wat ik in het spiegeltje zie, alsof ik in een helle zon heb gekeken. Op andere dagen zie ik niets, is het spiegeltje beslagen.

Toen de coronacrisis uitbrak, klonk het getik luider: wat als dit mijn laatste winter was, en ik kon nergens heen?

In mijn bundel *In mijn mand* schreef ik rond die tijd:

twintig jaar later raak ik verstrikt in de wachtwoorden
en patiëntnummers
die ik nodig heb
om toegang te krijgen tot mijzelf
en ik voel mij onttoverd
er is niets magisch aan dit leven
waarin een balie een schavot is
waarin de snelle achteruitgang aan het eind een angst is
‘Ze voelde zich goed. Toen was ze dood.’
als een nieuwe fleece trui die een keer gewassen werd

Onttoverd. Zo voel ik mij in de maanden nadat ik heb gehoord dat ik niet meer beter ga worden. Bij alles wat ik doe:

sporten, seks, mijn vrienden zien, denk ik: is dit het nou? Ik vóél tot in mijn botten dat ik niet dood wil, maar ik kan eigenlijk ook niet goed uitleggen waarom niet. Het is een vreemde contradictie, waardoor ik vaak uren verlamd voor me uit zit te staren.

Ik zou eigenlijk wel wat van de wereld willen zien. Omdat ik jarenlang last heb gehad van allerlei angsten, waaronder reisangst en vliegangst, is het er niet echt van gekomen. Maar nu ik weet dat ik doodga doet het idee van een neerstortend vliegtuig me niets meer. Het lijkt me eigenlijk een prettigere dood dan onder de rook van de A10 te stikken in longen die langzaam worden opgeblazen door botuitzaaiingen. Bij alle spannende dingen die ik doe houd ik mezelf voor dat het goed zal zijn voor mijn necrologie. *Na een lang ziekbed stortte zij neer boven de Atlantische Oceaan. Na een lang ziekbed verongelukte zij in de derde bocht van kartbaan Race Planet te Amsterdam. Na een lang ziekbed had zij op vakantie al paraglidend een aanvaring met een steenarend. Haar lichaam werd niet meer teruggevonden.*

Omdat de pandemie de vliegvelden dichthoudt, boeken mijn vriendin en ik een weekend naar Zeeland. Een mooi oud huis, midden in de Zeeuwse klei, waar de wind door de weilanden jaagt. Daaromheen is niets, een soort lege woestenij die maakt dat ik me met het huis identificeer. Die identificatie zorgt helaas niet voor een gezellig weekend. De kilte van het landschap nemen we mee naar binnen, 's nachts

huil ik me in een van de vele slaapkamers in slaap, terwijl mijn vriendin twee kamers verderop hetzelfde doet.

Ondertussen ben ik in een strijd met het ziekenhuis verwickeld, een strijd die zich in eerste instantie vooral binnen in mij afspeelt. Ik ben opgegroeid met een blind vertrouwen in de medische wetenschap en op de poli heerst een sfeer waarvan ik mezelf vertel dat ik die prettig vind – ik wurm me in allerlei bochten om dat te vinden. Ik heb het nodig degene die in een witte jas tegenover me zit op een voetstuk te kunnen plaatsen: nog voordat er iets gezegd is, schrijf ik die persoon een ongekennde dosis rationeel denken en tomeloze daadkracht toe. Want aan die twee dingen heb ik het meeste behoefte: feitelijkheid en daadkracht. Toch merk ik steeds vaker hoezeer het schijn is, die rationaliteit die men uit wil stralen. Artsen spreken elkaar voortdurend tegen, spreken zichzelf zelfs voortdurend tegen, maar wie wijst op zulke logische inconsistenties kan rekenen op een zucht. Er heerst een hiërarchie die maakt dat mensen elkaar afblaffen. Voor mijn ogen zie ik hoe een arts in opleiding tekeergaat tegen een verpleegkundige. Als hij het idee heeft dat dat een normale gang van zaken is, wie is er dan ooit tegen hem tekeergegaan? Ik wurm me in een nieuwe bocht: misschien is die hiërarchie nodig om dan in elk geval de daadkracht te bewerkstelligen waar mijn leven van afhangt.

Op een gegeven moment meld ik me op het spreekuur omdat ik het idee heb dat er iets flink mis is met de schou-

der waarin mijn kanker ooit ontstond: er is in korte tijd een enorme zwelling ontstaan. Van tevoren is me gevraagd of de afspraak wegens drukte telefonisch kan, maar ik heb aangegeven dat dat deze keer niet uitkomt, omdat ik graag wil dat iemand de zwelling bekijkt.

‘Wat doe je hier?’ vraagt de oncoloog van dienst wanneer ze me de spreekkamer in roept. ‘Ik heb hier geen tijd voor, we vragen je niet voor niks of het telefonisch kan.’ Ik durf er niets van te zeggen, zij moet immers nog iets aan die zwelling doen. Zo snel als ik kan trek ik mijn jas weer aan: weg hier. Weken van onbehandelde pijn later zal blijken dat er een grote nieuwe tumor is gegroeid met tien centimeter aan ontstekingsvocht eromheen. Ja, wat deed ik hier eigenlijk, vraag ik me ook af terwijl ik huilend het terrein af rijd.

Als de zomer aanbreekt proberen mijn vriendin en ik de Veluwe. De regen komt dagenlang met bakken uit de hemel, net als de existentiële crises dat doen. Waarom denken we eigenlijk altijd dat weekendjes weg de oplossing voor onze problemen zijn? Er is niets zo erg als rauw verdriet moeten verdragen zonder het comfort van je eigen huis, je eigen spullen, je lievelingstrui die je vergat in te pakken. Ik moet ondertussen onhandelbaar zijn voor mijn naasten, mijn geliefde in het bijzonder.

Toch begint er zich in die week, die ik achteraf gezien wel als een persoonlijk dieptepunt durf te omschrijven,